

– С. 123.

4. Шипицына Л. М. Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста / Л. М. Шипицына, А. А. Хилько, Ю. С. Галлямова, Р. В. Демьянчук, Н. Н. Яковлева / Под науч. ред. проф. Л. М. Шипицыной. – СПб. : «Речь», 2003. – 240 с.

УДК 376.1-056.264:373.2

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

А. С. Волкова

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта (Логопедія).
Спеціальна психологія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

РОЗВИТОК НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ ТА МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ІІ РІВНЯ

У статті висвітлюються теоретичні основи та особливості використання ігрових прийомів з метою формування навичок спілкування та активізації мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ІІ рівня. Наведені ігри та ігрові прийоми, що їх доцільно використовувати під час логопедичних занять.

В статтє освещены теоретические основы и особенности использования игровых приемов с целью формирования навыков общения и активизации речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи II уровня. Представлены игры и игровые приемы, которые целесообразно использовать на логопедических занятиях.

In the article, the theoretical foundations of the special features of the game are arranged using the method of shaping the keyboard and the active part of the child for the second half of the year. Presents games and gaming techniques that are appropriate to use in speech therapy classes.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, спілкування, корекційно-розвивальна робота, мовленнева активність.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, общение, коррекционно-развивающая работа, речевая активность.

Keywords: general underdevelopment of speech, communication, correction and development work, speech activity.

Постановка проблеми.

Вітчизняні психологи (Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, О. М. Леонтєв, М. І. Лісіна, С. Л. Рубинштейн, Д. Б. Эльконин та інші) стверджують, що спілкування є однією з основних умов розвитку дитини, важливим фактором формування її особистості, головним видом людської діяльності [5]. Діти із загальним недорозвиненням мовлення належать до неоднорідної та чисельної групи, для якої характерним є порушення мовлення як основи спілкування, комунікабельності, засобу для передачі думок. Недостатнє засвоєння дітьми із порушеннями мовлення мовних засобів та мовленнєвих навичок обмежують можливості самостійного розвитку комунікативного потенціалу. Зміст Базового компонента дошкільної освіти висуває певні вимоги до рівня психічного, розумового та комунікативного (мовленнєвого) розвитку дитини: практичного оволодіння мовою (усіма її системами) і комунікативними вміннями та навичками [1]. Тому формування у дітей із загальним недорозвиненням мовлення навичок спілкування набуває особливо важливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні умови соціалізації старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення в дошкільних навчальних закладах висвітлює М. А. Лемещук [4]. Т. Королюк, О. Ярмола розглядають основні форми зв'язного мовлення, описують особливості імпресивного та експресивного, діалогічного та монологічного мовлення у дітей 4-5 років із загальним недорозвиненням мовлення ІІІ рівня [3]. І. В. Мартиненко описує методику формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку [6]. Гру як один із найважливіших засобів розвитку мовлення дітей розглядає Н. В. Савінова. На думку вченого, в іграх діти використовують усі форми усного мовлення: розмовне мовлення, монолог, пояснення, опис, міркування, розповідь. У грі дітям доводиться слідувати за своїм мовленням, оцінювати і контролювати мов-

лення інших гравців і персонажів, зіставляти нормативні і ненормативні вислови [7].

Мета статті – висвітлити теоретичні основи та особливості використання ігрових прийомів з метою формування навичок спілкування та активізації мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням А. М. Богуш, результатом сформованості як мовної, так і мовленнєвої компетенції є комунікативна компетенція, під якою розуміють комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування у конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватись у ситуації спілкування, ініціативність у спілкуванні [2]. Загальне недорозвинення мовлення – це різні, складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушено формування всіх компонентів мовної системи, що відносяться до її звукової і смислової сторони, при нормальному слуху та інтелекті [8]. У мовленні дітей із ЗНМ II рівня, поряд з лепетом і жестами, з'являються прості речення, що складаються з 2-3 слів. Однак, висловлювання бідні і однотипні за змістом; частіше діти називають або перелічують предмети та дії. Діти не знають значення багатьох слів, замінюючи їх схожими за змістом. Граматична будова мовлення є несформованою: діти не правильно вживають відмінкові форми, зазнають труднощів в узгодженні частин мови, вживанні однини і множини, прийменників тощо. У дітей із ЗНМ II рівня редукується вимова слів з простою і складною складовою структурою, зі збігом приголосних. Звуковимовна характеризується множинними спотвореннями, замінами і змішанням звуків; фонематичні процеси відрізняються вираженою недостатністю; до звукового аналізу і синтезу діти не готові. Все це обумовлює особливості процесу спілкування дитини із загальним недорозвиненням мовлення: обмеженість мовленнєвих контактів з однолітками та дорослими; небажання включатися в ситуацію спілкування, слухати інших; зниження мовленнєвої актив-

ності; переважання ситуативно-ділової форми спілкування, спілкування з дорослими на основі ігрової діяльності; «неякісна» мовленнєва продукція під час ігрової діяльності.

Ефективну якісну допомогу дітям із загальним недорозвиненням мовлення II рівня можуть надати в закладах дошкільної освіти або спеціальних мовленнєвих центрах учителі-логопеди, які застосовують під час взаємодії з дитиною спеціальні ігри, ігрові прийоми та вправи для розвитку мовлення та навичок мовленнєвого спілкування.

Цікавим є прийом провокації: педагог має виконувати інструкції-прохання, інструкції-вказівки дитини, проте не виконує їх відразу, послаючись на те «що він щось не зрозумів». Така «незрозумілість» дорослим мовлення дитини стимулює дитину до правильного оформлення мовленнєвої конструкції-інструкції або вказівки.

Прийом коментування педагогом дій дитини сприяє формуванню в дошкільника вміння слухати мовлення інших, критично ставитися до нього та виправляти помилки. Педагог коментує дії дитини, які вона виконує, припускаючись певних помилок у своєму мовленні (називає не ті дії, предмети, не такі ознаки, кількість предметів та ін.); такі помилки змушують дитину реагувати і виправляти педагога, використовуючи певні мовленнєві конструкції.

Використання продуктивних видів діяльності – малювання, ліплення, конструювання, аплікації – сприяють появі мовленнєвої активності дитини. Під час таких видів діяльності педагог може створювати проблемні ситуації (забули покласти олівці, для малювання поклали ножиці, для конструювання певної моделі виклали не всі деталі), що спонукають дитину просити те, чого немає на столі або прибрати зайвий предмет, тобто проявляти мовленнєву активність, спілкуватися. Ускладненням даного завдання є те, що педагог може попросити дитину пояснити, для чого їй потрібний той чи інший предмет, що він буде робити тощо.

Цікавими для дітей є ігри з використанням круп (горох, рис, перловка тощо), під час яких діти відшу-

кують міні-іграшки, що зображують казкових героїв, тварин, птахів, овочі, фрукти, посуд, меблі тощо. Під час таких ігор діти відповідають на різноманітні запитання педагога, описують іграшки, відбирають такі, що будуть героями історій, складають загадки, казки та розповіді тощо.

Великого значення набувають словесні ігри, мета яких – збагачення словникового запасу, формування граматичної правильності мовлення, інтонаційної виразності і, головне, розвиток вміння використовувати вже наявні засоби в мовленнєвій діяльності. У словесних іграх діти слухають та аналізують мовленнєву інформацію, яку отримують, оперують нею, що стимулює їх власну мовленнєву активність. Це такі ігри «Скажи інакше», «Я почну, а ти закінчи» (доповнення словосполучень та речень), «Мікрофон», «Телефонна розмова», «Скринька казок» та інші. Словесні ігри з використанням музики, прийому проспівування також сприяють розвитку у дітей слухової уваги та мовленнєвої активності. У грі «Відлуння» логопед задає запитання дитині, проспівуючи його, дитина відповідає, відтворюючи кінцівку запитання (Ми сьогодні в сад підем? – В сад підем, в сад підем. І малину ми зберем? – Ми зберем, ми зберем.)

Сюжетно-рольові ігри («Магазин», «День народження», «Сім'я») надають позитивний вплив на формування та розвиток функції спілкування, активують мовлення дітей. У ході такої гри дитина вголос розмовляє з однолітками або з іграшками, а також наслідує певним звукам. Педагог під час гри багато розмовляє з дитиною, в результаті цього навіть у дитини, яка не розмовляє, виникає потреба в мовленнєвому спілкуванні – дитина про щось запитує, відповідає на запитання педагога, повідомляє, пропонує.

Під час організації ігор з формування у дітей із загальним недорозвиненням мовлення навичок комунікації необхідно дотримуватись певних умов:

- 1) у грі мають бути комуніканти – персонажі або конкретні гравці, педагог та дитина;
- 2) наявність набору дій, що підкреслюють реальність акту спілкування;

- 3) доступність запропонованого змісту віковим та мовленнєвим можливостям дитини та форма його викладення (що ми можемо продемонструвати, побачити).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Використання представлених ігор у корекційно-розвивальній роботі з дітьми, які мають порушення мовлення, дає можливість забезпечити психологічний комфорт на занятті, активізувати мовлення дітей, застосувати набуті мовленнєві навички в нових умовах та повсякденному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артем'єва В. А. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / В. А. Артем'єва // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 6-19.
2. Бозуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання / А. М. Бозуш. – К. : Слово, 2010. – 374 с.
3. Королюк Т. Характеристика стану зв'язного мовлення дітей 4-5 років із загальним недорозвиненням мовлення III рівня / Т. Королюк, О. Ярмола // Вісник львівського ун-ту. – 2012. – Вип. 28. С.74–78.
4. Лемещук М. А. Педагогічні умови соціалізації старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення в дошкільних навчальних закладах : автореферат дисертації / М. А. Лемещук. – Київ. – 2017.
5. Лисина М. И. Генезис форм об'єкції. Принципи розвитку в психології / М. И. Лисина / – М., 1978. – 370 с.
6. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку / І. В. Мартиненко // Логопедія. – 2012. – №2.
7. Савінова Н. В. Коригування мовлення дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності автореферат на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук.: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / Н. В. Савінова. – Одеса, 2005.
8. Шеремет М. К. Логопедія / Підручник під ред. М. К. Шеремет. – К. : ВД «Слово», 2014. – 675 с.